

LA “GUERRA DE L’AIGUA” ENTRE DÉNIA I PEGO-OLIVA

RESUM: L’episodi de sequera que sofrí la Marina Alta i l’augment demogràfic de la costa a finals dels setanta i principis dels vuitanta, provocà un conflicte entre les poblacions de Dénia, Pego i Oliva pels diferents projectes de transvasament d’aigua.

PARAULES CLAU: sequera, riu Bullent, riu Racons, Defensors de l’Aigua, transvasaments.

1. Introducció

“Les sequeres fan créixer les reivindicacions d’aigua dels pagesos, que s’han adreçat tradicionalment a les verges i als sants, però que durant el segle XX, passaren a adreçar-se majoritàriament als polítics (ALDOMÀ I. 2006:24)”.

L’aigua és el recurs natural per excel·lència que assegura la vida. Segons Nacions Unides, aproximadament 884 milions de persones no tenen accés a l’aigua potable en el món. Aquesta realitat, rebel·la l’estat de crisi mundial respecte a l’accessibilitat i distribució del recursos hídrics. De fet, la disponibilitat d’aigua dolça per al consum humà és molt reduïda i amb forts desequilibris.

No es pot oblidar que la gran reserva d’aigua es troba en els mars, que representen el 96,5% de l’aigua total del planeta, uns 1400 milions de km³. Per evaporació, una ínfima part d’aquesta aigua passa a l’atmosfera, i les diverses fonts de calor la posen en moviment fins que una petita part precipite. Sobre terra ferma s’hi troba gairebé tota l’aigua essencial per a la vida. Encara caldria afegir que de tot l’estoc d’aigua dolça terràquia, pràcticament un 70%, es troba en forma de neu i gel, bàsicament a les glaceres, i la resta pertany a les aigües subterrànies. Només un 0,26% de l’aigua dolça es troba en els estanys, un 0,05% amara els sòls, i la que es troba en els rius, es queda en

un ínfim 0,006%; aquestes petites proporcions resulten, en qualsevol cas, determinants per a l'activitat humana (ALDOMÀ I. 2006:11, ALONSO, M. COORD. 2009:19).

Malgrat la seua importància, l'aigua no ha sigut reconeguda com un dret humà bàsic fins a l'any 2010. L'Assemblea General de les Nacions Unides signava la Resolució 64/292, en la qual es reconeixia el dret a l'aigua potable i el sanejament, com una necessitat humana essencial. La seua disponibilitat i la deriva produïda pel canvi climàtic, són els elements que estan generant greus crisis humanitàries que expliquen l'existència de refugiats mediambientals al món.

L'existència de noves funcions de l'aigua no tingudes en compte fins ara, han vingut acompanyades per l'entrada de nous col·lectius interessats en la gestió del recurs. I ho fan dins d'una ampla comunitat d'agents socials que ja estaven implicats amb anterioritat. En conseqüència, es generen friccions i enfrontaments no exempts de tensió.

Però també estem parlant d'un bé que reporta suculents guanys en el mercat. Per aquest motiu, i progressivament, s'han generalitzat els processos de privatització en qüestions relatives als sistemes d'accés i explotació. En aquest sentit, només unes poques multinacionals controlen el 70% del comerç mundial de l'aigua (BARLOW I CLARKE, 2004:13). L'actual situació de crisi econòmica i l'endeutament de les entitats locals com a proveïdores del servei, han consumat els processos de mercantilització esmentats.

Les principals destinacions turístiques del País Valencià, han sigut l'objectiu estratègic d'aquest fenomen. Dos de les principals empreses que estan acaparant la gestió dels serveis d'abastiment d'aigua potable, són *AGBAR* (filial de la francesa *SUEZ*), i *Aqualia* (conglomerat empresarial *FCC* -filial de *Veolia*) (RICO AMORÓS, A.M. 2007:15). Al darrere d'aquestes organitzacions es troben grans empreses constructores, però també les principals entitats financeres que troben un negoci en forma de *bombolla hídrica* (*LA MAREA*, 10 de febrer de 2013).¹

La implantació d'aquest sistema de gestió, implica la pèrdua de transparència i de control del servei per part de l'administració. També suposa una important transferència de costos sobre l'usuari, en forma de "cànon de concessió". Segons alguns experts, tot aquest canvi està posant en dubte el manteniment de les xarxes d'abastiment i la qualitat del propi servei (*LEVANTE*, 5 de febrer de 2011).²

¹ Article de Toni Martínez publicat en paper a la revista *LA MAREA* núm. 1 de gener de 2013. Publicat *on line* 10/2/2013

² Fonts: Enrique Cabrera, catedràtic de mecànica de fluids de la Universitat Politècnica de València, article publicat a *EL LEVANTE* 5/2/2011.

El País Valencià és un territori que pateix una manca de recursos hídrics causada per unes condicions climàtiques determinades, a les quals cal afegir la pròpia configuració geogràfica i geològica del territori. Als factors naturals, cal afegir els usos derivats de l'acció humana; cas de l'agricultura, el consum humà o industrial. Tots tres factors en suma, comprometen la situació de les reserves, en les quals trobem períodes de temps on les demandes han sigut superiors a l'oferta de recursos disponibles.

La Marina Alta és una comarca afavorida per unes precipitacions abundants. La mitjana de precipitació es troba al voltant de 600-900 mm anuals. Aquestes es redueixen progressivament des de l'extrem septentrional de Pego, fins al punt més meridional de Calp (COSTA MAS, J. 2008:8-9). La disposició del relleu i el traçat de la línia de costa perpendicular als vents de llevant, fan de la Marina un dels territoris més plujosos de tot l'Estat espanyol. Ara bé, aquestes pluges no es reparteixen de forma homogènia al llarg de l'any. Les pluges més abundants són a la tardor, en forma de precipitacions de forta intensitat horària que impedeixen l'òptim abastiment del recurs. Els estrats de roca calcària, funcionen com a grans coladors que fan davallar les gotes d'aigua fins als aqüífers. A major virulència en les precipitacions, menys capacitat per reomplir els sistemes hidrogeològics.

Un total de 17 aqüífers són els que ens abasteixen a la Marina. Històricament, aquestes aigües han estat poc explotades. Segons Costa (1977: 301), entre els segles XVIII i XIX, la major part dels cultius eren de secà i el poc regadiu existent a la comarca es concentrava a Pego, als voltants dels principals rius: Alberca, Girona, Gorgos, i de fonts com la de la Bolata. No serà fins a principis del 1900, en entrar en crisi el cultiu de la pansa, quan es posen en marxa projectes de perforacions i les primeres societats de regants. Als anys vint i trenta, hi hagué una forta expansió de nous pous, que va coincidir amb el desenvolupament citrícola al nord de la comarca. Segons el geògraf Costa, es detectaren uns seixanta-nou pous entre Dénia i Pego (1977:308-309).

L'augment de la demanda, faria interessant la construcció d'un embassament a la conca del riu Girona. La presa d'Isbert fou un projecte documentat al segle XVIII, finalment concretat al llarg del XX. Els fracassos per impermeabilitzar el vas de l'embassament, feren abandonar les obres a mitjan segle passat. Durant un temps, desenvoluparia una funció no prevista, com era la de recàrrega d'aqüífers (COSTA MAS, 1977: 307-310).

A final dels anys 90 i principi del 2000, l'Institut Geològic i Miner d'Espanya (IGME), determina que els recursos hídrics existents a la comarca són de 179,48 hm³/any (BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL 2001:2, 2002:3). El 78% d'aquests recursos provenen de l'aigua de pluja (Taula 1).

Aquesta forta dependència en la recàrrega dels aqüífers, determina que la disponibilitat siga molt sensible a les variacions naturals del nostre clima.

Fonts alimentació dels aqüífers	hm ³ /any (aprox).	%
Precipitació	140	78
Rius i rambles	14	8
Aportació externa	14	8
Retorn aigua de reg	10	5
Total	179	99

Taula 1. Recursos hídrics dels aqüífers. (Font: BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL, 2002). (Elaboració pròpia).

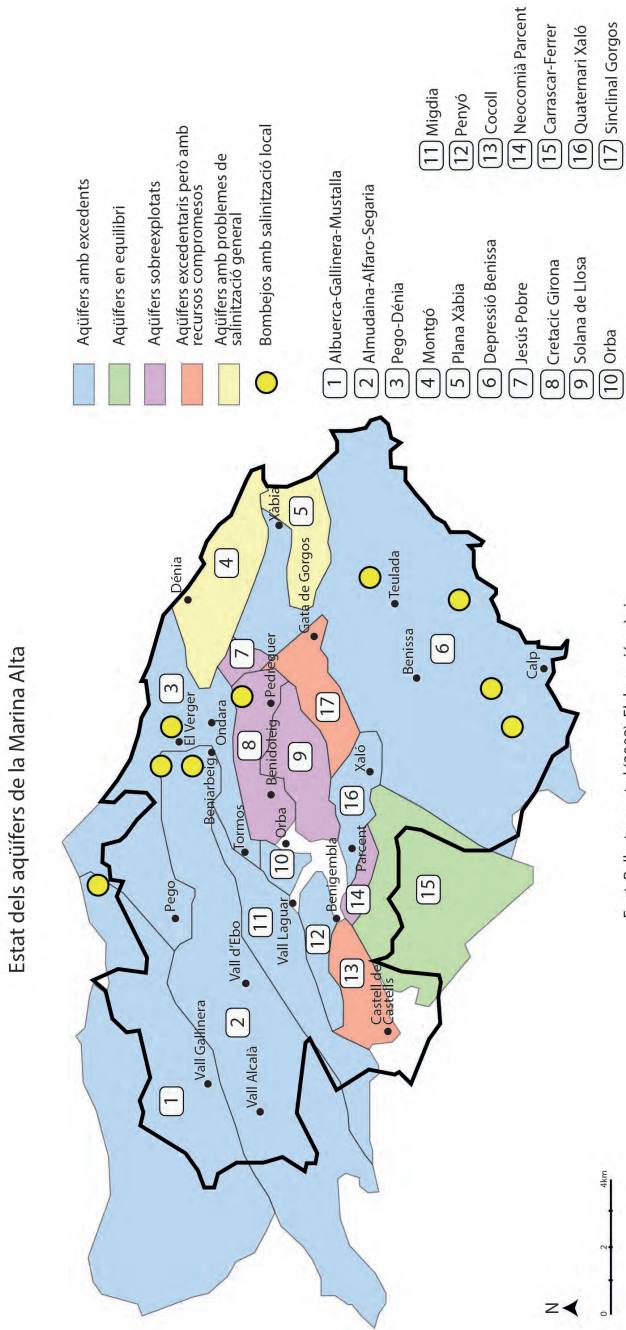
En referència a la demanda d'aigua, aquesta es divideix en usos urbans i agrícoles. La demanda urbana per a l'any 2000 s'eleva fins els 33,17 hm³/any. El 60% del consum d'aquesta, té lloc durant els mesos d'estiu, coincidint amb l'arribada de turistes i l'augment estacional de població. El consum agrícola i ambiental arriba a un total de 75,44 hm³/any. El 70% d'aquesta aigua s'empra en forma de reg a manta, xifra que contrasta amb el 30% que es realitza per degoteig.

Tipus d'ús	Demanda (hm ³ /any)	Recursos estimats (hm ³ /any)	Balanç (hm ³ /any)
Ús urbà	33,17	179,48	+ 70,87
Ús agrícola	75,44		
Total	108,61		

Taula 2. Balanç hídric de la comarca. (Font: BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL, 2002). (Elaboració pròpia).

Un simple càlcul ens permet veure que el balanç hídric és positiu (70,87 hm³/any). És a dir, que la comarca és excedentària en recursos subterranis. Malgrat aquest balanç positiu, és cert que determinats punts pateixen importants problemes d'abastiment i de qualitat de l'aigua en determinats moments, sobretot durant l'estiu.

Els aqüífers més utilitzats són els de Pegò-Dènia, que representen el 25,78% de les extraccions totals, seguit de l'aqüífer Albureca-Gallinera-Mustalla amb el 18,13%, i en tercer lloc l'Almudaina-Alfaro-Segaria, que suporta el 12,45% del consum comarcal.

Estat dels aqüífers (Font: BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL, 2002) (Elaboració pròpia).

AQUÍFER	CONSUM (hm ³ /any)		TOTAL CONSUM (hm ³ /any)	DISPONIBILITAT (hm ³ /any)	BALANÇ (Hm ³ /any)	OBSERVACIONS
	Agrícola	Urbà				
Cocoll	0,3	0,05	0,35	3	2,65	
Penyó	0,3	0,05	0,35	2,12	1,77	Excedent
N. Parcent	0,88	1,52	2,4	2,4	0	Sobreexplotat
Quaternari Xaló	0,78	0,02	0,8	3,05	2,25	
Orba	1,79	0,43	2,22	3,52	1,3	
S. de la Llosa	4,32	8	12,32	9,4	-2,92	Sobreexplotat
S. Gorgos	1,02	0,28	1,30	4,10	2,8	
Depressió Benissa	1,95	3,05	5	17,5	12,5	Excedent
Cretàcic Girona	4,23	0,41	4,64	3,9	-0,74	Sobreexplotat
Jesús Pobre	0,73	0,07	0,8	0,8	0	Sobreexplotat
Montgó	0,94	1,06	2	4,7	2,7	Salinitzat
Plana Xàbia	2	2,2	4,2	4,2	0	Sobreexplotat Salinitzat
Migdia	7,28	3,72	11	14,39	3,39	Excedent
Almudaina-Alfaro-Segaria	9,4	4,13	13,53	26,4	12,87	Excedent
Albuerca-Gallinera-Mustalla	16,82	2,88*	19,7	57,1	37,4	Excedent
Pego-Dénia	22,7	5,3	28	44,03	16,03	Excedent
Total	75,44	33,17*	108,61*			

Taula 3. Recursos hídrics i usos dels aquífers de la Marina Alta. (Font: BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL, 2002). (Elaboració pròpia).

Els diferents nivells d'aprofitament dels aquífers i la concentració de determinades demandes en punts concrets, ha afavorit que alguns reservoris es troben en situació de sobreexplotació, o amb problemes de salinització puntuals. Un problema que ve provocat pels propis bombejos, segons s'ha vist als sistemes de la Plana de Xàbia i el Montgó (BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL, 2002:7). El fenomen de salinització més greu, va tenir lloc als anys vuitanta, fruit del conflicte social i polític que tot seguit abordem. La manca de precipitacions entre 1977-79, va desencadenar en una de les sequeres més intenses dels últims anys, fent-se notar especialment als anys

1983-84, on les precipitacions anuals recollides no superaren els 450 mm, que suposava una reducció de la precipitació entre el 25-50% (CONFEDERACIÓ HIDROGRÀFICA DEL XÚQUER, 2007:10-11).

La sequera va reduir considerablement les entrades d'aigua en els aqüífers de la Plana de Xàbia i el Montgó, mentre que les extraccions es van mantenir i, fins i tot, augmentaren. Prompte la intrusió marina es faria present. L'any 1986, els nivells de clorurs van assolir un màxim al voltant de 4.000 mg/l en la Plana de Xàbia i de 2.000 mg/l al Montgó (BALLESTEROS NAVARRO, B.J. ET AL, 2003:601 i 605). El període de sequera es superava als anys 1984-85, moment en el qual les precipitacions anuals s'incrementaren fins arribar en alguns punts als 700 mm. L'any següent, es recuperaren les xifres normals, amb màxims de 900 mm de precipitació (CONFEDERACIÓ HIDROGRÀFICA DEL XÚQUER, 2007:10-11). Progressivament, el procés de salinització també es va alleugerar.

En tot cas, la comarca va experimentar intensos canvis de caràcter demogràfic i econòmic que provocaren l'augment de la demanda i de la pressió sobre les reserves d'aigua. L'activitat turística desenvolupada en la dècada dels seixanta i setanta, acabà amb la supremacia de l'agricultura dels cítrics. S'anteposava el desenvolupament anàrquic de la construcció, fet que va desencadenar un desequilibri demogràfic que es concentrava en la franja litoral.

Entre els anys 1900 i 1960, la població de la comarca s'havia mantingut relativament estable, basculant entre els 50.000 i 70.000 habitants. És a partir dels anys 60 i 70, quan l'evolució demogràfica inicia una etapa d'augment sense precedents, superant els 200.000 habitants actuals (2013).

2. Primera part del conflicte. 1983-1985

La coneguda com la "Guerra de l'Aigua", fou un enfrontament directe entre agents socials i polítics de les diferents administracions, per l'obtenció i gestió dels recursos hídrics a la comarca de la Marina Alta. Un conflicte que situem cronològicament en la dècada dels anys vuitanta, derivat de les dificultats en matèria de captació i abastiment d'aigua en temps de sequera.

Aquesta *batalla* presentava tres ramificacions ben diferenciades, segons els municipis afectats:

1. El problema d'abastiment al municipi de Dénia.
2. La dotació d'aigua a la resta de localitats de la Marina Alta.
3. El cas específic de Calp, amb l'explotació del Pou de Lucífer al municipi de la Vall de Laguar.

Es relata la situació viscuda al nord de la comarca de la Marina Alta, en la qual Dénia es converteix en demandant de nous recursos hídrics per fer complir amb les seues necessitats. L'aigua utilitzada pels regants dels termes municipals de Pego i Oliva era la que pretenien obtenir per a Dénia mitjançant extraccions. Amb aquesta situació de partida, es generarien entre els anys 1983-1985, fortes controvèrsies i disputes polítiques, agreujades per una cadena de revoltes populars, incidents i manifestacions.

Encara que els problemes d'aigua ja venien de temps enrere³, la veritable confrontació s'encetaria al mes de maig de l'any 1983; moment en què el candidat del PSOE a l'alcaldia de Dénia, Jaime Sendra, manifestà en el seu *mítig* de campanya electoral, que "s'haurien de fer noves concessions per a solucionar el problema de l'aigua". (*CANFALI MARINA ALTA*, 6 de maig de 1983). Aquestes manifestacions es referien concretament a concessions polítiques entre municipis veïns, i no als preceptius permisos administratius per a l'obtenció d'aigua.

Sendra guanyà les eleccions municipals de l'any 1983, i a Pego i Oliva també guanyaren els candidats socialistes. És important assenyalar que mesos abans, concretament a l'octubre de 1982, Joan Lerma es convertia en el nou President de la Generalitat Valenciana. Es marcava així una presumpta sintonia política, que els fets s'encarregarien ràpidament de tombar.

El consistori denier començà immediatament a moure's per fer complir un dels principals compromisos electorals, com era el de resoldre i garantir l'abastiment d'aigua potable. Una de les primeres accions, seria la de plantejar, a l'estiu de 1983, la creació d'una empresa mixta d'aigua, fent-se amb el 51% de les accions, que estaven en mans de l'empresa *Aguas y Riegos Garrigues S.A.* Aquest plantejament no es faria realitat fins l'any 1987, quan es va constituir l'empresa mixta *Aguas de Dénia S.A.*

Les maniobres i negociacions per aconseguir l'abastiment d'aigua, prompte es traslladaren a l'àmbit supramunicipal. Les intencions inicials passaven per aconseguir l'aigua sobrant del riu Bullent, que separa els termes de Pego i Oliva, des del Port de les Aigües.

Les accions més intenses de la batalla, cal situar-les al període que comprèn des del mes d'agost de l'any 1983, fins al mes de febrer de 1984. En eixe reduït espai de temps, es van succeir nombroses reunions en les quals participaren diferents institucions, organismes i estaments públics (el Governador Civil, la Conselleria d'Obres Públiques, els alcaldes i representats de diversos ajuntaments, l'organisme de conca i el partit socialista). En les diferents

³ Serien polèmiques les pujades de tarifes i taxes per part de l'empresa *Aguas Potables de Dénia SA* (1975) i l'absorció de l'empresa per *Aguas y Riegos Garrigues SA* (1981).

trobades, es tractà de formalitzar l'anomenat “Pla Especial d’Emergència per la Sequera”, així com la necessitat de crear un Consorci d’Aigües, amb la capacitat d’abordar el problema hídric des d’una òptica comarcal. L’esmentat document de planificació, va rebre una forta contestació per part dels grups interessats i usuaris que estaven obligats a cedir els cabals, així com es va reflectir en les seues al·legacions.⁴

Port de les Aigües de Pego, naixement del riu Bullent (Fot. pròpia).

Naixement del riu Bullent (Fot. pròpia).

Mentre els diferents organismes discutien sobre el futur hídric de Dénia i comarca, el fantasma de la sequera feia reaccionar a l'alcalde nacionalista dels Poblets, Josep Andrés Caselles, oferint aigua per abastir als col·legis de Dénia.

A la capital comarcal existia la *Comissió Ciudadana pro Agua Potable*. Una associació que pretenia fer un seguiment de tota la problemàtica de

⁴ Signades pels Ajuntaments d’Oliva, Pego, Atzúvia, Vall d’Ebo, la Vall de Gallinera, Cambra Agrària de Pego i Oliva, comunitats de regants de terres arrosseres d’Oliva i Pego, Grup Sindical de Colonització de Pego, Aigües Potables i Regs de Pego, Carbòniques Levantinas, S.A.T de Pego, Interregional Agrícola S.A., Promociones Adzaneta S.A., Grupo de Campings d’Oliva Icona.

l'aigua, des dels interessos de la ciutat. Aquest grup fou molt crític anys enrere amb l'empresa concessionària d'aigües, forçant diversos enfrontaments amb la Secretaria General del Partit Socialista.

Al mes de març de 1984, es celebrà a Pego una assemblea massiva que s'oposava a transvasar aigua des del riu Bullent, i es va constituir l'associació Defensors de l'Aigua. Prompte els alcaldes de Pego i Oliva es reuniren amb el President de la Generalitat Valenciana i el Conseller d'Obres Públiques, amb la finalitat de traslladar les seues postures. La cessió d'aigua es mirava amb recel, si bé en aquelles reunions només es demanaren més estudis hídrics abans de qualsevol moviment de concessió en matèria hídrica.

Però la problemàtica ja estava al carrer, i a data de 8 de maig de 1984 es realitzà una vaga-protesta al municipi de Pego, on vora 3.000 persones recolzaren les gestions i reivindicacions de l'associació Defensors de l'Aigua. La manifestació suposà el tancament voluntari de comerços, escoles i l'institut de batxiller.

El conflicte pel transvasament d'aigua s'agreuja al mes de juny, moment en què la Comissió de Seguiment de la Sequera⁴, decidia substituir la proposta de transvasament de l'aigua sobrant del riu Bullent, per unes noves captacions tretes dels pous de l'IRYDA⁵ situats al peu de la serra de Mustalla, en el paratge conegut com el Port de les Aigües. La capacitat estimada d'aquesta nova explotació era de 900 l/s. La decisió va comptar amb l'oposició clara i contundent de Defensors de l'Aigua⁶, perquè ja no es parlava de captar l'aigua sobrant del riu, sinó d'extraccions directes en l'aqüífer. El dia 1 de juliol, es produiria una altra manifestació que va aglutinar a unes 7.000 persones, amb la lectura d'una carta dels Defensors de l'Aigua de Pego i Oliva.

⁵ Comissió derivada de la llei 6/1983 *medidas excepcionales para el aprovechamiento de los recursos hidráulicos, escasos a consecuencia de la prolongada sequía*. Formada pel Governador Civil, Comissari d'Aigües, Delegats del Govern, Enginyer-Director de l'Organisme de Conca, membres de diferents Ministeris, i un representat de les Comunitats autònomes.

⁶ Organisme autònom del Ministeri d'Agricultura creat al 1971.

⁷ *Canfali* 1 de juliol de 1984. Comunicat de Defensors de l'Aigua: "1º Manifestamos nuestro desconcierto y estupor por una medida nunca se creyó que se tomase. 2º Esperamos el acta para saber a qué atenemos y pedimos razonamientos por los que se ha tomado la solución. Como no nos convence lucharemos por lo que es nuestro y necesitamos para vivir. 3º Solución que nos parece bárbara, ya que si es provisional, es demasiado cara y no nos la creemos; si es permanente es irreal, ya que se cuenta con recursos imaginarios. 4º El problema no está en Pego; la solución tampoco: Dénia tiene recursos propios, si no que demuestren lo contrario. 5º Si hay que pedir agua, hay que pedirla a aquel que tiene derecho y el deber de darla delante de la ley, en este caso es la concesionaria Garriges. El encargado de hacer cumplir este derecho de los ciudadanos es el Ayuntamiento de Dénia. 6º Solidaridad de todos los pozos de Denia y que Garriges, la concesionaria, separe el canal de riego del agua del pueblo, mandándola potable y no al contrario. 7º Planificación y racionalización del consumo y no pedimos nada que no pensemos nosotros en poner en práctica. 8º Nos ratificamos en que hay unos responsables políticos y concesionarios a los que procuraremos poner en su sitio".

Al mes d'agost començaren les noves obres de canalització, que coincidiren amb els majors nivells de tensió social. Segurament el canvi de decisió per extraure l'aigua, unida a la urgència de les obres, calfaria els ànims. Així, el dia 16 esclatà un artefacte en les dependències de la CNT de Pego, a més de produir-se una nova manifestació que acabaria convocant aproximadament 4.000 persones, i tallant la Carretera Nacional 332.

Concentració de manifestants a la carretera Nacional 332 (Font: Arxiu municipal de Pego).

Els actes de revolta social s'agregaren amb l'enderrocament de les canalitzacions del Càmping San Fernando. La matinada del dia 17 d'agost, foren sabotejades les canonades del Port de les Aigües i dos dies després, el diari *Levante* publicà que 2,5 km de la canalització instal·lada entre el barranquet de Benirrama i el Montaner (IRYDA), també tingueren desperfectes. El 27 d'agost de 1984, els veïns de Pego i Oliva acudiren al pous de l'IRYDA-Mustalla, per a impedir la connexió amb les canalitzacions que tenien previst conduir l'aigua fins a Dénia. Encara que el desplegament policial i de la guàrdia civil fou elevat, no pogueren evitar els enfrontaments i detencions. Els actes es violentaren fins al punt de cremar alguns vehicles.

També a finals del mateix mes, els regants de Pego i Oliva es reuniren amb els tècnics del l'Institut Geològic i Miner d'Espanya (IGME), per a intentar convèncer-los de la insuficiència de recursos per dur endavant la nova extracció d'aigua. Davant tota la polèmica suscitada, el grup socialista celebrava a Benissa unes jornades sobre recursos i aprofitament de l'aigua.

Vehicles incendiats a les instal·lacions del Port de les Aigües, on estava prevista la connexió de les canalitzacions (Font: imatges cedides per particular).

Després de tots els fets, el Conseller afirmà que la solució del transvasament era provisional, i tractava de suavitzar postures convidant als representants de Pego i Oliva, a integrar-se en la Comissió de Vigilància del Control de l'Explotació dels Pous de l'IRYDA-Mustalla.

Les converses als despatxos eren constants. L'IGME, presentà un estudi sobre la quantitat i qualitat dels pous de Dénia. Fruit dels resultats obtinguts, el govern autonòmic plantejaria reduir el cabal del transvasament de 120 a 80 l/s, amb l'objectiu d'acabar suficientment l'època estival. En tot cas, els tècnics de l'IRYDA, continuaven defensant que no hi havia perill d'extraure aigua des dels pous de Mustalla.

Al mes de setembre de 1984, la Comissió de la Sequera canviava d'opinió i plantejava diverses solucions alternatives als pous de l'IRYDA. La postura es centrava de nou en la solució inicial de traure l'aigua sobrants del riu Bullent. Es produïren novament més manifestacions i actes violents.

Pous de l'IRYDA-Mustalla. (Fot. pròpia).

Arribava la primavera de l'any 1985, moment en el qual es gestava la creació del Consorci d'Aigües comarcal. Mica en mica, les mocions arribaren als plenaris dels ajuntaments, amb les pertinents adhesions.

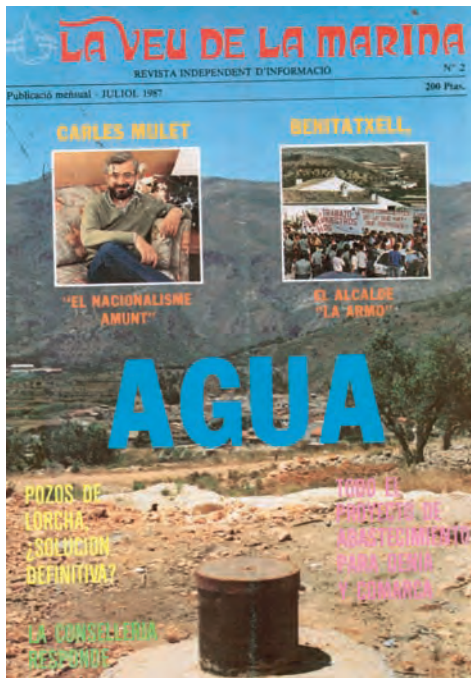
Per a més confusió, encara sorgirien tres alternatives més per aconseguir l'aigua anhelada:

1. El plantejament d'un mini-transvasament d'aigua des del Verger fins a Dénia. Aquest fet suposava ara l'oposició de l'alcalde dels Poblets. Una reacció que xocava amb la seua postura just un any abans, quan s'oferia a cedir l'aigua als col·legis de Dénia.
2. L'anunci del govern valencià que el transvasament del Xúquer al Vinalopó, podria deixar aigua en la comarca de la Marina Alta (*CANFALI MARINA ALTA*, 26 de maig de 1985).
3. La proposta del Consorci Comarcal d'Aigües⁷ i la Conselleria d'Obres Públiques que plantejava un transvasament unitari des de la població de l'Orxa (el Comtat), fins als pobles de la Marina. El seu cost era de 3.361.176 milions de pessetes, segons es reflectia al núm. 2 de la revista *La Veu de la Marina* (1987). El poble de l'Orxa aprovà per unanimitat l'esborrany d'acord, i el 10 de desembre de 1985, es signà el conveni entre la Conselleria d'Obres Públiques i la Diputació Provincial per la captació final de l'aigua. El cabal estimat era de 2000 l/s (CARRIÓ ARTIGUES, ALL. ET AL. 1999: 831-832).

Precisament a l'estiu d'aquell any, ja havien millorat substancialment les reserves dels diferents aqüífers, però el tema de l'abastiment d'aigua no estava encara solucionat.

⁸ Juny de 1985. Integrat per Gata de Gorgos, els Poblets, Xaló, Senitja, Llíber, Ondara, Xàbia, Pobleu Nou, Teulada, Calp, Vall d'Ebo, Vall d'Alcalà, Dénia i Benissa. En eixa primera constitució, es quedaren fora Pego, Pedreguer i el Verger.

Portada de *La veu de la Marina* en el que apareix els traçats previstos des de l'Orxa. En la pàgina anterior projecte del Consorci Comarcal d'Aigües (Font: *La Veu de la Marina*. Núm. 2. 1987).

3. Segona part del conflicte. De 1985, fins als nostres dies

A la ciutat de Dénia, els ànims seguien caldejats per la manca d'aigua potable, i també per les diverses propostes relacionades amb la pujada de tarifes plantejades per l'empresa concessionària. A principis de la tardor de 1985, la *Comisión Ciudadana pro Agua Potable*, va convocar una manifestació celebrada el 23 de setembre de 1985, amb el lema “*Exigimos agua potable ya! a su justo precio*”. Els mitjans de comunicació publicaren que entre 13.000 i 15.000 persones assistiren a les protestes. Estem parlant d'una de les més nombroses realitzades a la capital de la Marina Alta (*CANFALI MARINA ALTA*, 29 de setembre de 1985). La jornada va finalitzar amb un cert aldarull entre els organitzadors i l'alcalde, sobretot quan aquest volia dirigir-se als manifestants que es congregaren a la Plaça de la Constitució.

Després d'una manifestació més a l'abril de 1986, l'Ajuntament de Dénia va adquirir el 25% de *Aguas y Riegos Garrigues S.A*, i que era fins aleshores, l'empresa concessionària de subministrament d'aigua. La creació de l'empresa mixta, va concloure el 3 de juny de 1987, i va adquirir el 51% de les participacions de *Aguas de Dénia S.A*.

L'any 1989, l'Ajuntament de Dénia acordà iniciar els tràmits per a la instal·lació d'una planta potabilitzadora. Es sol·licitaren a la Confederació

Manifestació de setembre de 1985 a Dénia pel tema de l'aigua (Font: *Canfali Marina Alta*).

Hidrogràfica del Xúquer, un cabal procedent del riu Racons de 300 l/s. A l'estiu i per sorpresa, els accionistes privats de l'empresa mixta, vendrien les seues accions a l'empresa *SOGESUR*.

És important recalcar, que la col·lisió d'interessos entre Dénia amb Pego i Oliva continuava viva, sobretot quan aquestes dues poblacions, junt a les comunitats de regants, s'oposaren novament a la concessió d'aigua procedent del riu Racons. Una aigua que permetria l'abastiment de la planta potabilitzadora. Al desembre d'aquell any, s'aprovà, per unanimitat de tots els grups polítics, l'autorització de la planta amb un cost de 800 milions de pessetes. Unes obres sufragades pel "cànon" que l'Ajuntament acabaria per repercutir en les factures de l'aigua. Les obres de la potabilitzadora s'iniciaren a febrer de 1990, i van ser inaugurades a juny de 1991, dies abans que prenguera possessió com alcalde de Dénia el nacionalista Sebastià Garcia. Com a fet destacable de la inauguració, cal assenyalar que cap representant del govern autonòmic socialista estigué present en l'acte (CARRIÓ ARTIGUES, ALL. ET AL. 1999: 833-834).

Amb motiu dels nombrosos problemes que ocasionava la planta, al mes de juny de 1992, l'Ajuntament de Dénia arribaria a un acord amb l'empresa *SOGESUR*, perquè es fera càrrec de la gestió i explotació de l'aigua, i també de la planta. El consistori, mitjançant l'empresa mixta *Agua de Dénia S.A.*, mantindria la titularitat del subministrament. Així, la Conselleria d'Obres Públiques es faria càrrec de les obres de renovació de la canalització de les

Marines, per un import total de 500 milions de pessetes. Dénia, després d'anys de conflictes amb les poblacions veïnes, i fortes desavinences i malestar amb l'antiga empresa concessionària, finalment consolidava el seu abastiment (CARRIÓ ARTIGUES, ALL. ET AL. 1999: 834).

A finals de l'any 2001, el plenari de l'Ajuntament de Dénia aprovà el Pla Director d'Abastiment d'Aigua Potable, quan era alcalde Miguel Ferrer, del PP. Amb aquest instrument de planificació, es reestructurà el servei de producció, subministrament i distribució d'aigua. Aquestes actuacions contemplaven inversions de la Generalitat, per a la millora de la xarxa de conducció i la construcció d'una xarxa per a la captació d'aigua des dels pous del Boticari, el Calpero i els Poblets, fins a la nova potabilitzadora. També s'inclouïa la instal·lació d'una xarxa per al subministrament d'aigua ja tractada, en la planta potabilitzadora. Per altra banda, el consistori també invertiria en la construcció d'una nova planta en la partida de Beniadlà. El partit socialista, l'oposició aleshores, recolzà (a excepció d'un regidor) el Pla Director amb la reestructuració que implicaven els nous serveis. Eixe recolzament suposava que el partit de govern preparara un nou contracte de *Agua de Dénia S.A.* amb *SOGESUR*, amb la possibilitat de construir una planta dessaladora d'aigua marina, com a solució definitiva i de futur.

Quatre anys més tard, prendria el càrrec l'alcalde socialista Paqui Viciano. L'empresa pública del Ministeri de Medi Ambient, ACUAMED, anuncià a Xàbia el projecte de construcció d'una Planta Dessaladora d'aigua marina per a Dénia. Aquest anunci alçà cert malestar en l'alcalde de Xàbia del moment, Juan Moragues, del PP, que manifestà als mitjans de comunicació que la Planta Dessaladora de Xàbia, en funcionament des de l'any 2002, "no havia rebut ni un sol euro d'inversió" (*VILAWEB*, 13 de febrer de 2005). La possible ubicació de la planta, es va plantejar en quatre ubicacions possibles: junt a les "Tres Torres" a l'entrada de Dénia, a la partida de la Giralda, al costat del riu Racons, i al polígon industrial de Dénia. La localització també ha creat malestar i contestació ciutadana al llarg dels anys, sobretot entre els veïns del litoral nord de Dénia, que s'oposaren a la construcció al costat del riu Racons. La planta tenia previst produir 16.000 m³ diaris, i comptava amb una inversió de 28 milions d'euros.

A dia d'avui, la planta dessaladora no s'ha construït. En l'actualitat, l'Ajuntament de Dénia es planteja la compra d'aigua procedent de la dessaladora de Xàbia (*LEVANTE*, 21 de desembre de 2011). Una dessaladora que ja comercialitza el 29% de la seua producció a municipis com Gata de Gorgos i el Poble Nou de Benitatxell, i aspira a vendre més quantitat a altres pobles de la Marina (*LEVANTE*, 13 d'agost de 2013).

A mode de conclusió, direm que l'aigua ha sigut i és, la font principal per

garantir el nostre desenvolupament. Quilòmetres i quilòmetres de canonades que porten l'aigua d'uns punts a altres de la nostra comarca. Hem sigut testimonis de la lluita per explotar, regular i aprofitar aquest recurs únic. En aquest camí, s'ha posat al límit la salut d'alguns dels nostres aqüífers. La seua sostenibilitat, passarà per gestionar de manera més integrada, intel·ligent i participada, els nostres recursos. No s'hi arribarà, però, sense conflictes, baralles ni interessos. La història recent ens ho demostra.

Ara bé, les administracions públiques, en el seu paper de competents en la gestió integral i en la planificació dels recursos hídrics, no poden descuidar els àmbits de diàleg en el camp social. Existeix un indubtable recorregut de millora per la via de la conscienciació i sensibilització ciutadana. A més d'una planificació global, és necessari l'impuls i presa de decisions participada des de l'escala local. Cal treballar millor els marcs de debat, i no fer-ho a "colp de sequera". A la Marina Alta, no s'aprofitaren els escenaris efectius per a la participació dels usuaris en la gestió, ja que els òrgans adients estaven massa polititzats. Aquests òrgans o institucions, precisen d'una participació activa i democràtica de tots els usuaris, per la qual cosa es requereix d'una adequada formació i bon coneixement dels principis hidrogeològics.

Desaladora de Xàbia (Ajuntament de Xàbia)

Principals Actors en la Guerra de l'Aigua.	
Favorables als transvasaments.	Contraris-reticents a cedir l'aigua a Dénia.
<ul style="list-style-type: none"> • Ajuntament de Dénia (alcaldia). • Generalitat Valenciana (president i Conselleria d'Obres Públiques). • Empresa concessionària "Agua i Riegos Garrigues SA". • "Comissió Gestora Ciutadana". 	<ul style="list-style-type: none"> • Associació Defensors de l'Aigua. • L'auradors de Pego i Oliva. • Ajuntaments de Pego i Oliva. • Població en general (Pego i Oliva).

Taula 5. Principals Actors en la Guerra de l'Aigua. (Font: Elaboració pròpia).

Proposta de captació de l'Aigua per a la ciutat de Dénia.
<ul style="list-style-type: none"> • 1983. Intenció de transvasament des del riu Bullent (Pego-Oliva). • 1984. Intenció de captar l'aigua, des dels Pous del IRYDA-Mustalla. • 1985. Anunci del ramal Xúquer-Vinalopó, fins la Marina Alta. • 1986. Consorci Comarcal d'Aigua: Proposta d'extracció des de l'Orxa a tota la comarca, incloent Dénia. • 1991. Inauguració de la planta potabilitzadora, amb cabals procedents des del riu Racons. • 2001. Pla Director d'Abastiment d'Aigua Potable (pous del Boticari, Calpero i els Poblets) i nova previsió de nova planta potabilitzadora (partida de Beniadlà). • 2005. <i>Plan Agua</i>. Proposat de construcció d'una Planta Dessaladora. • 2011. Possibilitat de compra d'aigua a la dessaladora de Xàbia.

Taula 4. Proposta de captació de l'aigua per a la ciutat de Dénia. (Font: Elaboració pròpia).